

Maleena Linjama

Iloa nuotin vierestä

Mitä tehdä kun pikku pianisti ei keskity tuntiin?

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi

Musiikin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

15.5.2015

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Maleena Linjama Iloa nuotin vierestä - Mitä tehdä kun pikku pianisti ei keskity tuntiin? 29 sivua 15.5.2015
Tutkinto	Musiikkipedagogi AMK
Koulutusohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogi
Ohjaaja	Kai Lindberg, MuT
<p>Opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään aloittelevan 6-8-vuotiaan pianon yksityisoppilaan opetuksessa vastaan tulevia ongelmatilanteita. Yleisin ongelmatilanne on, ettei oppilas temperamenttinsa, väsymystasonsa tai muun syyn takia keskity tuntiin. Opettajan vastuulla on suunnitella tunti niin, että pikkuoppilaan saa innostumaan tunnista ja olemaan aktiivisesti läsnä. Nykyajan lapsi on tottunut runsaasti virikkeitä sisältävään elämään, ja soittaminen kilpailee monien muiden harrastusten kanssa. Kysymys on siitä, miten soittotunnista saa yhtä mielenkiintoisen ja innostavan kuin esimerkiksi jalkapalloharjoituksista tai iPad-pelistä.</p> <p>Yksi opinnäytetyön keskeisistä teemoista oli antaa vinkkejä siihen, mitä kaikkea muuta tunnilla voi tehdä kuin soittaa kappaleita nuotista. Tässä oman lukunsa saivat erilaiset pelit ja leikit sekä sävellys-, improvisaatio- ja rytmitehtävät. Näihin kerättiin ja keksittiin konkreettisia ohjeita ja esimerkkejä. Osa leikeistä auttoi nuottien opetteluun ja löytämiseen koskettimistolta. Improvisaatiotehtävien avulla oppilaat saivat rohkeasti ja luovasti kokeilla instrumentin eri mahdollisuuksia. Oppilaat pääsivät itse ideoimaan ja kehittämään musiikkitarinoita improvisaation kautta, ja tästä saadut positiiviset muutokset ilmenivät rohkeutena ja mielikuvituksen käytön lisääntymisenä soittotilanteessa. Rytmitehtävät, kuten tititointi, ja soitettaviin kappaleisiin sanojen keksiminen auttoivat metrisen puolen hahmottamisessa.</p> <p>Työssä pureuduttiin myös ulkomusiikillisiin soittotunnin kulkuun vaikuttaviin tekijöihin, joita ovat esimerkiksi oppilaan tunneittain vaihteleva mieliala sekä pysyvät temperamenttipiirteet. Jälkimmäisiin kuuluu esimerkiksi oppilaan yleinen aktiivisuustaso. Korkean aktiivisuustason omaavat oppilaat vaativat taukoamatta tekemistä, mutta saavat innostuessaan paljon aikaa. Matalan aktiivisuustason oppilaat taas tarkastelevat asioita rauhallisesti ja vähän kerrallaan. Kummallekin ääripäälle ja oppilaille siltä väliltä tulee suunnitella energiatasoltaan ja ajankäytöltään sopiva tunti. Tällainen oppilaslähtöinen opetussuunnittelu todettiin työssä erittäin toimivaksi.</p> <p>Kun työssä esiteltyjä leikkejä ja harjoituksia käytettiin, saatiin nopeampia oppimistuloksia, ja aktiivisemmatkin oppilaat saivat riittävästi tekemistä, jolloin he jaksoivat paremmin keskittyä tunteihin. Soittoon liittyvien kysymysten esittäminen tunnilla herätti oppilaat ajattelemaan itse ja sai näin heidän keskittymisensä suuntautumaan tunnilla käsiteltäviin asioihin paremmin kuin pelkkä opettajan luennointi aiheesta.</p>	

Työelämässä kannattaa siis suosia interaktiivista opetustyyliä ja sisällyttää soittotunteihin musiikkiaiheisia leikkejä. Näillä menetelmillä on selkeä vaikutus oppilaan soittotunneiden kasvuun ja ylläpitoon sekä sisäisen motivaation syntyyn. Lisäksi oppilas oppii helpommin nimeämään ja löytämään nuotit, soittamaan oikeat rytmit sekä tuottamaan musiikkia monipuolisesti.

Avainsanat

piano, alkeisopetus, musiikkileikit, musiikkipelit, improvisaatio, keskittyminen, temperamentti

Author Title	Maleena Linjama A Spoonful of Sugar Helps the Medicine Go Down - What to Do When a Young Pianist Does Not Stay Focused?
Number of Pages Date	29 pages 8 May 2015
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation Option	Music Pedagogy, Piano
Supervisor	Kai Lindberg, DMus
<p>This final project discusses the typical problematic situations where young students do not stay focused during their piano lessons. This study focuses on 6-8-year-old private piano students, but most of the ideas will be helpful in teaching in general.</p> <p>One of the key questions every piano teacher encounters in their career is how to maintain a young student's enthusiasm and motivation to learn music in the long run. To achieve this goal, a teacher must give inspiring lessons so that the student is eager to come to lessons and also willing to practice at home.</p> <p>Great ways to keep the students keen include musical games and improvisation. The games introduced in this study were tested with young piano students. As a result, the young pianists learned the notes, keys and chords in a fun and convenient way. Other ways to create variety in music lessons included mental practice and improvisation. The latter encourages the student to try and use all the possibilities of their instrument in a creative way.</p> <p>To create a safe and comfortable learning environment, a teacher should plan the lessons beforehand. However, the plan should not be flexible - an outline that the teacher can resort to during the lesson to meet the needs of each student. Lessons should always be student-centered so that the students feel at ease and are able to bring out the best of themselves.</p> <p>A significant factor in lesson design is the child's temperament. This study investigates how a child's level of activity, persistence and attention span affect the course of the lesson. The lesson should be divided into segments that correspond to the student's attention span.</p>	
Keywords	piano, young pianists, temperament, musical games, improvisation, attention span

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Miksei oppilas jaksa keskittyä?	4
2.1	Temperamentti	4
2.2	Oppilaslähtöisyys ja vuorovaikutus	7
3	Kuinka saan oppilaan olemaan tunnilla läsnä?	9
3.1	Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja kysymysten käyttö	9
3.2	Itse tekeminen	10
3.2.1	Säveltäminen	10
3.2.2	Sanat ja tititointi	13
3.3	Uusien kappaleiden opettelu	15
4	Pelit ja leikit	18
4.1	Nuottibingo	18
4.2	Myrkkysieni	20
4.3	15 sekuntia	20
4.4	Aarrekartta	21
5	Mielikuvaharjoittelu ja musiikin tarina	23
5.1	Mielikuvat	23
6	Improvisaatio ja luovuuden kukkiminen	26
6.1	Taikametsässä	27
7	Pohdintaa loppuksi	29
	Lähteet	30

1 Johdanto

Nykyajan pedagogi kohtaa työssään ennennäkemättömiä haasteita. Soittotunneille talustava sukupolvi on vahvasti digiorientoitunutta ja virikkeisiin turtunutta. Mielenkiinto kuhunkin asiaan pysyy vain vähän aikaa yllä, ja tuloksia halutaan nopeasti. Soittotunneilla taas tarvitaan hyvää keskittymistä ja pitkäjänteistä työskentelyä. Jotta musiikkiharrastuksessa saisi tuloksia, vaaditaan jatkuvaa harjoittelua, ja tulokset näkyvät silti vasta päivien, viikkojen tai kuukausien kuluttua. Uuden ajan pedagogin tulisi vastata haasteisiin kehittämällä tunnille innostavaa tekemistä, josta myös enemmän virikkeitä vaativat oppilaat saavat riittävästi mielekästä puuhaa. Pelkkä tunneilla viihtyminen on kuitenkin vasta puoli työtä; oppilaan motivaation on riitettävä myös kotona harjoitteluun. Jos hyvin aktiivisen oppilaan energian saa suunnattua soitonopiskeluun, on se valtava voimavara.

Opinnäytetyössäni keskityn hieman alle kouluikäisten tai juuri koulun aloittaneiden pianon alkeisoppilaiden opetukseen. Olen opettanut pääasiallisesti yksityisoppilaita, joten olen tietoisesti jättänyt opetussuunnitelmaa seuraavan näkökulman pois. Yksityisoppilaiden opettamisessa on se hyvä puoli, että tunneilla voidaan mennä täysin oppilaan omien intressien mukaan. Oppilaan ei tarvitse tähdätä tutkintoon, jolloin asiat voidaan käsitellä rauhassa vailla aikataulujen tai ohjelmistosäädösten tuomia velvoitteita.

Opinnäytetyöni toisessa luvussa pohdin syitä siihen, miksi oppilas ei jaksa keskittyä tuntiin. Yksi keskeinen vaikuttava tekijä on oppilaan temperamentti. Sillä tarkoitetaan pysyvää ominaisuutta, joka vaikuttaa oppilaan aktiivisuustasoon, sinnikkyyteen ja häirittevyyyteen. Koska nämä ominaisuudet ovat vahvasti osa oppilasta eikä niitä pysty juurikaan muuttamaan, on opettajan vastuulla suunnitella soittotunnit niin, että ne parhaiten sopivat kullekin oppilaalle. Suunnitelmasta huolimatta saattaa eteen tulla tilanteita, joissa oppilaan huomio ei kiinnity opeteltavaan asiaan.

Miten oppilaan sitten saa keskittymään tuntiin? Avainasemassa on oppilaan aktiivinen osallistaminen tuntiin, johon erilaisia keinoja esittelen luvussa kolme. Oppilaan mielenkiinnon säilyttämisessä tuntiin on keskeisessä asemassa itsenäiseen ajatteluun ja ongelmanratkaisuun rohkaiseminen. Kysymällä oppilaalta jatkuvasti kappaleeseen tai muuhun käsiteltävään aiheeseen liittyviä kysymyksiä saa oppilaan aktiviteettitason pidettyä parempana. Myös ajatustyö alkaa hyrrätä, ja jatkossa oppilas oppii ongelman kohdatessaan kysymään itseltään, miten sen voisi ratkaista. Näin oppilas konstruktivistisen

oppimiskäsityksen (Tynjälä, 1999, 1.-4. painos) mukaisesti rakentaa itse omat musiikki-maailmansa perustukset, eikä opettaja vain kaada oppilaan päähän tietoa. Pienessä oppilaassa on yllättävän paljon piilevää potentiaalia, jonka taitava opettaja saa pikku hiljaa aktivoitua käyttöön.

Luvussa kolme pohdin myös, millä tavoin uusia musiikkikappaleita voi tunneilla käsitellä ilmeisimmän ”luetaan nuotit” -näkökulman lisäksi. Kappaleen melodian voi tititoida, mikä on yksinkertainen mutta hauska tapa omaksua kappaleen rytmi. Oppilaani ovat pitäneet kovasti myös omien sanoitusten keksimisestä tunnilla soitettaviin kappaleisiin. Nuottikuvan visuaaliseen ilmeeseen voi tuoda lisäväriä ympyröimällä mustilta soitettavat nuotit eri väreillä tai piirtää nuottien reunaan musiikkiaiheisia kuvia. Valmiiden, kirjasta soitettujen kappaleiden lisäksi tunnilla voi säveltää oppilaan kanssa aivan omia kappaleita. Opettaja voi keksiä oppilaan kappaleisiin – itse sävellettyihin tai kirjasta otettuihin - erilaisia säestyksiä, jolloin kappaleista tulee harmonisesti antoisampia kokonaisuuksia ja oppilas pääsee tutustumaan myös yhteismusisoinnin saloihin. Esittelen työssäni konkreettisia esimerkkejä edellä mainituista tunnin piristäjistä, tititoinnista, sanoituksesta, säveltämisestä ja säestyksestä.

Työssäni pianopedagogina olen kohdannut lapsia jotka pursuavat energiaa, mutta heidän on hankala istua paikoillaan tuolissa puoli tuntia katsomassa nuottikuvaa ja soittamalla sen mukaan. Aloin pohtia, mitä kaikkea heidän kanssaan tunnilla voisi tehdä. Ensimmäisenä mieleen tulivat erilaiset pelit ja leikit. Ne ovat sitä, mitä lapset luonnostaan kavereidensakin kanssa tekevät ja mistä he nauttivat. Opinnäytetyöni neljäs luku on omistettu musiikkipeleille ja -leikeille, joilla olen opetustilanteissa huomannut saavutettavan huomattavaa hyötyä. Musiikin opettaminen on ala, jossa opettajalla on todella mahdollisuus käyttää omaa luovuuttaan, jotta haluttuun päämäärään päästään. Leikkejä niin nuottienopettelu- ja leikeistä improvisointiin ja instrumentin kokonaisvaltaiseen hallinnan kehittämiseen on mahdollista kehittää lähes loputtomiin. Vain luokkahuoneen seinät ja taivas ovat rajana. Olen aktiivisesti pyrkinyt keksimään uusia leikkejä nimenomaan yhdessä oppilaideni kanssa; kyselen heiltä ideoita ja tarkkailen, mikä toimii ja mikä ei. Tältä pohjalta olen kerännyt useita leikkejä, joista työhöni otin mukaan muutaman parhaiten soittotunneilla käsiteltävien asioiden oppimista tukevan pelin.

Pelien päämäärä on saada oppilas oppimaan nuotit, löytämään koskettimet ja muistamaan niiden nimet, sekä saamaan onnistumisen kokemuksia rennolla ja luovalla tavalla. Näitä taitoja tarvitaan, jotta oppilas pystyy harjoittelemaan läksykappaleitaan itsenäisesti

ilman opettajan valvovaa silmää. Oppilas pystyy nuottienlukutaidon omaksuttuaan opettelemaan kappaleita alusta asti itse, jolloin kotiläksyksi voi antaa aivan uusiakin kappaleita. Oppilas pystyy nuottienlukutaidon myötä myös harrastamaan itsenäisesti musiikkia ja opettelemaan haluamiaan kappaleita ilman opettajan jatkuvaa ohjausta. Tämä avaa uusia uria oppilaan soittoharrastukseen. Kun oppilas osaa nuotit, pystytään tunnit käyttämään yhdessä prima vistaamisen sijaan kappaleiden herättämien mielikuvien ilmaisuun, improvisaatioon ynnä muihin musiikillista osaamista kehittäviin harjoituksiin. Musiikin ilmaisua mielikuvien avulla käsittelen luvussa viisi, ja luvussa kuusi raotan ovia improvisaation maailmaan. Meillä musiikinopettajilla on käsissämme seuraavan sukupolven musiikkikulttuuri; antakaamme sille maukkaat ja innostavat eväät.

2 Miksei oppilas jaksa keskittyä?

Elämme yhteiskunnassa, jossa altistumme jatkuvasti erilaisille ärsykkeille ja virikkeille. Näpräämme kännyköitämme, jaamme kaiken sosiaalisessa mediassa, luemme nopeasti artikkelin sieltä, toisen täältä kunnes siirrymme jälleen seuraavaan asiaan. Tämä arjen hektisyys heijastuu myös lasten arkeen. Lapsi ottaa mallia vanhempiensa elintavoista, ja jos vanhempien huomio suuntautuu jatkuvasti samanaikaisesti usealle taholle, lapsenkin pitkäkestoinen keskittyminen yhteen asiaan saattaa heiketä. Tämä on asia, joka näkyy ensimmäisenä juuri opetustilanteissa, joissa lapsen pitää keskittyä opiskeltaviin asioihin intensiivisesti kokonaisen oppitunnin verran.

Lapset reagoivat herkästi kotiolojen muutoksiin tai häiriöihin. Jos esimerkiksi vanhemmilla on riitaa, koulussa on ongelmia kavereiden kanssa tai lapsi on menettänyt lemmikkinsä, vaikutukset näkymät väistämättä mielialassa myös soittotunnilla. Jos oppilasta selvästi painaa jokin, kannattaa kysyä, mikä mielessä pyörii. Olen huomannut, että jo yksinkertainen kysymys ”onko sulla kaikki hyvin kun vaikutat tänään vähän mielteliäältä” laukaisee jännitystä huomattavasti. Kun oppilas saa jakaa mieltään painavan asian ja käsitellä sen luotettavan aikuisen kanssa, voi keskittymisen sen jälkeen suunnata paremmin tunnilla käsiteltäviin asioihin. Opettaja ei ole ensisijaisesti oppilaan terapeutti, mutta hieman niitäkin taitoja toimivan oppilas-opettajasuhteen syntyyn ja ylläpitoon tarvitaan.

Oppilaan synnynnäiset ominaisuudet kuten temperamentti vaikuttavat myös oleellisesti keskittymiskykyyn. Temperamentti on suhteellisen pysyvä ominaisuus, johon opettaja ei juurikaan voi vaikuttaa. Opettajan rooliksi jää siis havainnoida oppilaan temperamenttityyppejä ja rakentaa tunnit niin, että ne parhaiten sopivat oppilalle. Tätä oppimistilanteeseen pitkäkestoisesti vaikuttavaa aihetta käsitellen seuraavaksi tarkemmin.

2.1 Temperamentti

Temperamentti koostuu joukosta melko pysyviä taipumuksia, joilla ei ole yhteyttä älykkyyteen tai kykyihin, mutta jotka vaikuttavat siihen, miten lapsi suhtautuu oppimiseen tapahtumana, millainen opetustyyli hänelle sopii, miten häneen suhtaudutaan ja miten hän sen seurauksena suhtautuu toisiin. Osa temperamentin piirteistä on vaikuttaa oppimiseen ja opetustilanteen sujumiseen positiivisesti ja osa neutraalisti, mutta osa negatii-

visesti. Viimeksi mainitut piirteet tekevät lapsesta suurella todennäköisyydellä alisuoriutujan, kun hän ei syystä tai toisesta jaksaa tai halua saattaa asioita loppuun. Eroavaisuudet temperamentissa aiheuttavat sen, että toinen oppilas jaksaa istua puoli tuntia saman nuotin äärellä, ja toiselle puoli minuuttiakin on liikaa.

Erilaisia keskittymiskykyyn vaikuttavia temperamentin osa-alueita ovat mm. korkea tai matala häirittävyys, sinnikkyys ja aktiivisuus. Jos oppilas ei temperamenttinsa vuoksi jaksaa keskittyä yhteen asiaan pitkään, ei häntä kannata siihen loputtomasti pakottaa. Sen sijaan tunti kannattaa jaksottaa oppilaan keskittymiskyvyn mukaan, ja käsitellä asioita selkeästi yksi kerrallaan.

Korkean häirittävyyden (Keltinkangas-Järvinen 2006, 102-103) omaava oppilas leimataan helposti tarkkaavuusongelmaiseksi, vaikka kyse on ainoastaan temperamenttipiirteestä. Korkea häirittävyys tarkoittaa sitä, että oppilas havainnoi aktiivisesti kaikkea ympärillä tapahtuvaa, jolloin hänen suorituksensa katkeaa helposti milloin mistäkin syystä. Tällaisen oppilaan kohdalla kannattaa tunti jaksottaa hyvin pieniin pätkiin, jolloin kunkin oppimistapahtuman aikana ei todennäköisesti ehdi tapahtua ”häiriöitä”. Muutaman minuutin intensiivisen keskittymisen jälkeen oppilasta voi palkita esimerkiksi musiikki-improvisaatiolla tai pienellä pelihetkellä. Sen jälkeen voidaan siirtyä muutamaksi minuutiksi seuraavaan suurta keskittymistä vaativaan asiaan. Eräällä 6-vuotiaalla oppilaallani korkea häirittävyys yhdistyy korkeaan aktiivisuuteen, josta kerron pian lisää. Kyseisen oppilaan on vaikea keskittyä pitkään samaan asiaan, mutta silloin kun hän saa keskittymisensä suunnattua tunnilla käsiteltävään asiaan, oppii hän sen hyvin nopeasti. Korkea häirittävyys ei siis aina ole haitta, vaan sen voi kääntää myös eduksi. Tunnin aikana ehditään käsitellä monta asiaa, vaikkakin pienissä pätkissä, ja näin ollen saadaan tapahtumaan paljon oppimista.

Korkean häirittävyyden lisäksi oppilaan matala sinnikkyys (Keltinkangas-Järvinen 2006, 95-99) eli lyhytjänteisyys vaikuttaa oleellisesti tunnin kulkuun. Jos oppilaan sinnikkyys on matala, hänen tarkkaavaisuutensa on lyhytkestoista, eikä hän jaksaa viedä varsinkaan haastavia asioita loppuun asti. Oppilas myös turhautuu ja kyllästyy helposti etenkin haasteen kohdatessaan. Kun oppilas ei jaksaa ponnistella saavuttaakseen halutun tuloksen, hän turvautuu korvaavaan toimintaan, joka voi ilmetä esimerkiksi huomiohakuisena toimintana. Matalaan sinnikkyyteen liittyy oleellisesti myös hidas itsenäistyminen, eli oppilas haluaa aikuisen tukea pidempään kuin korkean sinnikkyyden omaava oppilas. Tällöin oppilaan on hankala harjoitella kotona itsenäisesti tai tulla tunnille ilman huoltajaa. Oppi-

las aavistaa, että hankalia tilanteita tulee vastaan, ja näin ollen haluaa pitää niissä aikuisia apunaan. Tällaista oppilasta tulee kannustaa ja tukea haastavissa tilanteissa ja patistaa häntä saattamaan asiat loppuun. Opettajan tehtävä on tunnilla olla se aikuinen, johon lapsi voi turvautua ja joka luo turvalliset rajat ja rutiinit. Matalan sinnikkyystason oppilaalle sopii opiskelu melko lyhyissä, ei liian haastavissa pätkissä. Kannustavalla ja määrätietoisella otteella matalankin sinnikkyuden omaava lapsi saa asioita päätökseen ja näin kerryttää itselleen onnistumisen kokemuksia.

Minulla meni kauan huomata, että eräs 6-vuotias oppilaani omaa matalan sinnikkyuden. Oppilaan äiti kertoi poikansa hermostuvan kotona harjoitellessaan heti, jollei saa asiaa sujumaan ensi yrittämällä. Tunnilla hän sen sijaan jaksaa keskittyä, ja arvelen eron johtuvan siitä, että läsnä on lasta kannustava aikuinen. Matalan sinnikkyystason oppilaan vanhempia kannattaakin kannustaa auttamaan lastaan harjoittelussa. Kun oppimisympäristö on kotonakin turvallinen, on lapsen miellyttävämpi harjoitella.

Kun häirittevyys ja sinnikkyys ovat ensisijaisesti harjoitteluun vaikuttavia tekijöitä, aktiivisuustaso puolestaan vaikuttaa oppilaan tapaan oppia. (Keltinkangas-Järvinen 2006, 82-82.) Hyvin aktiivinen oppilas haluaa tehdä kaiken itse, eikä vain lukea tai katsella muiden suoritusta. Hän tekee asiat kokonaisvaltaisesti sitoen koko motoriikkansa tehtävään. Suorittaessaan tehtävää hyvin aktiivinen oppilas usein naputtaa jalallaan maata, näprää vihkoaan tai kynää, huojuu musiikin tahdissa tai aiheuttaa muuta kahinaa. Tällainen oppilas vaikuttaa tekevän koko ajan pientä ääntä vaikka istuisi periaatteessa hiljaa paikoillaan. Kun hyvin aktiiviselle oppilaalle antaa tehtäväksi soittaa jonkin kohdan, hän usein kiirehtii innokkaasti soittamaan sen lävitse katsomatta ensin esitysmerkintää tai muita alustavia tietoja. Hyvin aktiivisen oppilaan tuntia tuleekin rauhoittaa sen sijaan, että innostaisi oppilasta yhä nopeatempoisempaan etenemiseen. Aktiivinen oppilas yltyy helposti riehakkaaksi, jos häntä siihen suuntaan yhtään kannustaa.

Toisin kuin korkean aktiivisuustason oppilas, hyvin matalan aktiivisuustason oppilas tarvitsee paljon aikaa tehtävien toteuttamiseen. Tämä voidaan helposti erheellisesti tulkita matalaksi älykkyydeksi. Älykkyyden kanssa ei aktiivisuustasolla kuitenkaan ole mitään tekemistä, vaan se vaikuttaa yksinkertaisesti aikaan, jonka oppilas tarvitsee tutustuakseen käsiteltävään asiaan. Opettajan on siis oltava kärsivällinen ja edettävä rauhallisemman oppilaan kanssa tämän omaan tahtiin.

Aktiivisuustason vaikutuksesta soittotuntiin ovat esimerkkeinä kaksi opettamaani veljestä, 6- ja 9-vuotiaat. Heistä nuorempi on hyvin aiemmin mainitsemani matalan häiritävyyden omaava aktiivinen oppilas, ja vanhempi taas on erittäin vähän aktiivinen. Nuoremman kohdalla joudun monet kerrat kertaamaan samoja asioita, ja intoa hänellä kyllä riittää, mutta suoritettavan tehtävän sivussa poika ehtii vahingossa pudottaa vihkonsa, pudota itse tuoilta ja vetäistä melkein pianon kannen sormilleen. Samassa ajassa vanhempi oppilas katsoo huolella nuotin lävitse, etsii sormilleen oikean paikan koskettimistolta ja lähtee vähitellen soittamaan. Hänelle tuottaa hankaluuksia soittaa kahdella kädellä, jollei kummankin käden asioita ole soitettu ensin huolella monta kertaa lävitse. Olen nyt ymmärtänyt, ettei tämä johdu oppilaan älykkyystasosta, vaan matalasta aktiivisuudesta. Kumpikin pojista on älykkäitä ja innostuneita soittamisesta, mutta heidän lähestymistapansa asioihin eroavat toisistaan kuin päivä ja yö.

Haluan korostaa, että edellä mainitsemani temperamenttityypit eivät sellaisenaan esiinny juuri koskaan luonnossa, vaan jokainen oppilas on niiden omanlaisensa sekoitus. Jokaisen häirittevyys-, sinnikkyys- ja aktiivisuustaso ovat ainutlaatuiset, ja näin ollen jokaista oppilasta tulee kohdella juuri omanlaisenaan persoonana lokeroimatta häntä johonkin temperamenttityppiin. Temperamenttityypit ja niiden aiheuttamat eroavaisuudet oppilaissa on hyvä tiedostaa opetustilanteessa, mutta ne eivät kerro koko totuutta. Ne ovat vain yksinkertaistettuja, suuntaa antavia malleja, jotka kuitenkin tiettyyn pisteeseen asti auttavat opettajaa ymmärtämään oppilaansa käytöstä.

2.2 Oppilaslähtöisyys ja vuorovaikutus

Oppilaan jaksaminen on osin oppilaan ja tämän vanhempien, mutta suurelta osin myös opettajan vastuulla. Jos tunnilla edetään oppilaslähtöisesti, on keskittyminen taatusti parempaa ja tuloksia saadaan vaivattomammin aikaan. Oppilaslähtöisyydellä tarkoitan oppilaan kehitysvaiheen, mieltymysten ja temperamentin huomioonottamista tunnin suunnittelussa sekä toimivaa vuorovaikutusta oppilaan ja opettajan välillä. Toinen ääripää olisi soitattaa listaa samoja kappaleita oppilaasta ja vuodesta toiseen riippumatta juuri oppilaan mieltymyksistä tai hänelle parhaiten soveltuvista oppimismenetelmistä. Tähän sudenkuoppaan voi langeta varsinkin pitkään opettanut, hyvin rutinoitunut opettaja, jonka oma innostus opettamiseen on ajan mittaan laantunut. Opettajan on alati oltava aistit valppaina ja tarkkailtava, mikä kutakin oppilasta eniten motivoi, ja millä keinoilla saadaan tuloksia mukavimmin aikaan. Toiselle oppilaalle nuottien luku on haasteista suurin, toiselle taas kappaleiden ulkoa opettelu. Joku rakastaa improvisaatiota, ja

joku taas nauttii eniten musiikillisten yksityiskohtien oppimisesta ja oman tulkinnan kehittymisestä. Kullekin oppilaalle on siis luotava yksilöllinen opetustilanne, jossa saadaan helpommilla kappaleilla ja innostavilla harjoituksilla motivaatio pysymään yllä, mutta jossa haastavampiakin aihepiirejä käsitellään ja kehitetään pikkuhiljaa.

Tässä astuu kuvaan tuntisuunnittelun tärkeys. Täydellinen suunnittelemattomuus johtaa epäselkeään tunnin kulkuun ja helposti lapsen levottomuuteen. Pienikin lapsi huomaa yllättävän nopeasti, jos opettajalla eivät ole kaikki langat käsissään. Hyvin suunnitellulla tunnilla taas saadaan paljon aikaan, sillä aikaa ei mene turhaan hapuiluun. Jos oppilaalle kertoo heti tunnin aluksi mitä tunnilla on tarkoitus tehdä, sopeutuu hän paljon paremmin yhteiseen työrytmiin ja jaksaa keskittyä. Mitä nuorempi oppilas on kyseessä, sitä selkeämmin tulee soittotunti jäsenellä. Oppilas vertaa soittotuntitilannetta koulumailmaan, jossa on tottunut selkeästi jaksotettuihin tunteihin. Sellaisissa hän voi luottaa tunnin etenemiseen järkevällä tavalla ja keskittyä suorittamaan tunnin tehtäviä. Selkeästi suunnitellut tunnukset saavat pienen oppilaan varmemmin viihtymään soittotunnillakin. Suunnitelma ei käytännössä koskaan toteudu sellaisenaan, vaan muutoksia tulee väistämättä oppilaan vireystasosta, harjoittelumäärästä ja muista vaihtelevista tekijöistä riippuen. Myös tilaa oppilaan luovuudelle ja omille ideoille tulee antaa. Tuntisuunnitelma antaa kuitenkin turvallisen pohjan, josta voi sitten joustaa oppilaan tarpeen mukaan.

Edellä mainittujen syiden lisäksi vielä yksi keskeinen asia vaikuttaa oppilaan keskittymiseen: millaisin silmin hän katsoo opettajaansa. Oppilaan ja opettajan välillä on ihannetilanteessa molemminpuolinen kunnioitus. Oppilas luottaa opettajaansa ja tämän tietotaitoon, ja opettaja taas saa oppilaansa tekemään parhaansa kuuntelemalla ja kannustamalla tätä. Opettajan tehtävä on muuttaa tunnin rytmiä, opetusmenetelmiä ja jopa omaa käyttäytymistään oppilaan temperamenttiin sopivammaksi. Liian innokas ja kovaääninen opettaja saattaa saada rauhallisemman oppilaan vetäytymään kuoreensa, kun taas kovin rauhallinen ja hiljainen opettaja jää helposti aktiivisuustasoltaan korkeamman oppilaan huomiotta.

3 Kuinka saan oppilaan olemaan tunnilla läsnä?

Pienten oppilaiden kanssa työskentely synnyttää opetustilanteeseen omat haasteensa. Moni pedagogi on työssään joutunut tilanteeseen, jossa oppilas ei jaksa keskittyä tuntiin. Oppilas tai vähintään hänen ajatuksensa saattavat vaellella aivan muualle, ja opettajan sanat valuvat kuin vesi hanhen selästä. Oppilas saattaa valittaa, kuinka häntä väsyttää, kuinka tunnilla on tylsää tai kuinka hän ei jaksaisi soittaa. Tämä on ensimmäinen merkki siitä, että oppilas tietää kohtaavansa haasteen mutta ei haluaisi selvittää sitä. (Keltinkangas-Järvinen 2006.) Innostuksen lopahtaessa pieni oppilas saattaa mennä pöydän alle tai lyödä tunnin muuten aivan lekkeriksi. Nykyajan kiireisen oppilaan mielessä vaeltavat useat muut ajatukset videopeleistä jalkapalloon ja iltapäivän ruokalistaan. Soiton harjoittelu kotona kilpailee rajoitetusta vapaa-ajasta muiden harrastusten kanssa. Kuinka tällaisen oppilaan sitten saa innostumaan musiikista ja keskittymään tuntiin?

3.1 Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja kysymysten käyttö

Avainasemassa oppilaan innostamisessa soittoon on oppilaan aktiivisuustason ylläpito ja siihen vastaaminen. Tähän on useita keinoja, joista yksi tärkeimmistä on tunnin asioita avaavien asioiden kysyminen. Pienen oppilaan kanssa on hyvä kysyä esimerkiksi, mistä äänestä kappale alkaa ja millä sormella soitetään sen sijaan, että opettaja näyttäisi kaiken. Näin oppilas muistaa jatkossa paremmin, mistä kappale alkaa, sillä kysymykseen on jo kerran itse vastattu. Muissa, esimerkiksi tulkintaan liittyvissä asioissa kannattaa suosia avoimia kysymyksiä, kuten: ”miten sinun mielestäsi tämän kohdan voisi soittaa?” Vastakohtana olisi kysyä esimerkiksi ”tulisiko tämä kohta mielestäsi soittaa fortessa vai pianossa?”. Tällainen vaihtoehtoihin perustuva kysymyksenasettelu ei mahdollista luovaa vastaamista, joka taas on keskeisessä osassa itsenäisen pohtimisen kehittämisessä. Luovat vastaukset riippuvat myös oppilaan persoonasta, ja ovat näin ainutkertaisia ja subjektiivisia. Vastausten avaaminen yhdessä oppilaan kanssa johtaa monipuolisempaan vuorovaikutukseen tuntitilanteessa.

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan ”oppiminen ei ole tiedon passiivista vastaanottamista, vaan oppijan aktiivista kognitiivista toimintaa, jossa hän tulkitsee havaintojaan ja uutta tietoa aikaisemman tietonsa ja kokemustensa pohjalta” (Tynjälä 1999, 37-38). Toisin sanoen oppilas ei ole tyhjä asia johon kaadetaan tietoa, vaan aktiivinen henkilö, joka pohtii, oppii ja kyseenalaistaa, jos häntä siihen kannustetaan. Oppilas rakentaa

koko ajan henkilökohtaista kuvaansa musiikin maailmasta ja siitä, miten sen ilmiöt muodostuvat ja vaikuttavat toisiinsa. Kun oppilas tulee tunnille, kaikki mitä hän on siihen mennessä oppinut muodostaa pohjan, jolle hän seuraavien soittotuntien asiat rakentaa.

Läksyvihkoon kirjoittaminen on todellinen aktivoinnin kultakaivos. Kun oppilaalta kysyy, mitä vihkoon tällä tunnilla kirjoitetaan, ja mitä on käsitelty, asiat tulevat kerrattua uudemman kerran. Tässä myös huomaa heti, jos joku asia unohtuu tai jokin ei ole oppilaalle selvää. Kirjoittamalla yhdessä varmistetaan myös se, että oppilas ylipäänsä tietää, mitä vihossa lukee. Muutoin voi välillä käydä niinkin, että oppilas vain soittelee kotona eikä vihkoa ole avattukaan.

Opettajan aktivoivien ja avaavien kysymysten ansiosta oppilas oppii arvokkaan taidon kysyä jatkossa myös itseltään kysymyksiä aina haasteen kohdatessaan. Omia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi se, mikä kohta on erityisen hankala, onko sormitus oikea ja voisiko kohtaa harjoitella eri tavalla. Haasteidenratkaisukyky kohenee huomasti, sillä kysymysten muodostaminen ja niihin vastaaminen on aivoja monipuolisesti aktivoiva ongelmanratkaisukeino.

3.2 Itse tekeminen

Tuntitilanteissa olen kautta linjan huomannut yhden yhdistävän tekijän: riippumatta temperamentista, kehitysvaiheesta tai vireystasosta pienet oppilaat nauttivat suuresti kun pääsevät tekemään asioita itse. Tämä pätee, oli kyseessä sitten piirtäminen, kirjoittaminen tai säveltäminen. Lapset myös leikkivät luonnostaan ja omaavat erinomaisen mielikuvituksen. Tätä kannattaa mahdollisuuksien mukaan hyödyntää soitto-opetuksessa. Aiemmin mainittujen kysymysten lisäksi oppilasta voi tunnin aikana aktivoida erilaisin leikein ja musiikillisin harjoituksin. Tässä vain opettajan ja oppilaan mielikuvitukset ovat rajana.

3.2.1 Säveltäminen

Omien sävellysten tekeminen on hyvä tapa pitää yllä pienen oppilaan vireystasoa. Säveltäessä saa käyttää omaa luovuutta, joka opettajan avustuksella ikuistetaan musiikkikappaleen muotoon. Samalla oppilas iloitsee siitä, että on jotakin konkreettista mitä näyttää vanhemmille tai kavereille tunnin jälkeen. Sävellysten tekemisellä on kuitenkin myös

merkittävä soitonopetuksellinen hyöty. Nuottien opettelu on monelle haastavaa ja perinteisellä pönttömenetelmällä opetettuna usein tylsäksikin miellettyä pakkopullaa. Vaikka nuottien nimet jollakin tunnilla muistaisikin, ne unohtuvat helposti. Säveltämisessä sen sijaan nuotit ja niiden konkreettinen piirtäminen tulevat tutuiksi vaivihkaa, kun kuunnellaan ja mietitään eri nuottien muodostamia kuvioita ja äänimaailmaa. Pienelle oppilaalle keskelle paperiviivastoa piirretty abstrakti nuotti ja sen yhteys tuotettuun ääneen on vielä epäselvä. Säveltäessä tämä yhteys hahmottuu vähä vähältä yhä selkeämmäksi. Sävellysprosessin alussa on tärkeää herättää oppilas itse havainnoimaan nuottien muotoja, viivojen ja välien määrää, suuntia (ylös vai alas viivastolla, oikealle vai vasemmalle koskettimistolla) ja muita säveltämiseen olennaisesti liittyviä aiheita. Oppilas keskittyy tuntiin paremmin, kun saa itse vastata kysymyksiin sen sijaan että opettaja kertoisi kaiken. Esimerkiksi on parempi kysyä, minkä muotoinen nuotti on, kuin antaa vastaukset valmiina (vrt. ”Piirrä tähän ympyrä ja väritä se.”)

Nuottiviivastolla on nuottien lisäksi paljon muitakin, usein huomaamatta jääviä merkkejä. Sellaisiin lukeutuvat esimerkiksi nuottiavaimet, etumerkit ja tahtilaji. Kun aletaan säveltää kappaletta, on tärkeää, että oppilas huomaa itse, mitä sen alkuun laitetaan. Verrokkina voi käyttää painettua musiikkikappaletta, josta kysyy oppilaalta, ”mitä meidän nuotista vielä puuttuu”. Nuottiavaimia on helppo harjoitella piirtämällä ensin opettajan haaleasti piirtämien ääri viivojen päälle ja myöhemmässä vaiheessa ihan itse. Tahtilaji sen sijaan saattaa olla hankala hahmottaa. Tässä kuvaan astuvat vertauskuvat. Tahdin voi ajatella olevan esimerkiksi suklaapatukka, joka nuottiarvojen mukaisesti jaetaan tiettyyn määrään osia. Kokonuotti on kokonainen suklaapatukka, joka täyttää koko tahdin, puolinuotti on puolikas patukka, joita tahtiin mahtuu kaksi, ja neljäsosanuotteja tarvitaan neljä, jotta tahti tulee täyteen.

Vertauskuvallisesti voidaan ajatella, että samoin kuin kirjaimet muodostavat puhutut sanat, musiikin kirjaimia ovat nuotit, joista muodostuvat musiikin sanat ja lauseet. Eri järjestyksillä luodaan aivan erilaisia ”sanoja”, ja koko musiikillisen lauseen merkitys muuttuu. Tämän oivaltaminen on suuri askel pienelle säveltäjälle.

Harmonian muutokset ovat osa tätä musiikillista ilmaisua. Alle kuusivuotias lapsi ei vielä hahmota harmonioita, vaan kuulee ne lähinnä melodiaa tiheämpänä verkkona säveliä. Kahdeksanvuotias lapsi sen sijaan pystyy jo tunnistamaan täyslopukkeen. (Ahonen, K. 2005, 106.) Diatoninen asteikko alkaa kuitenkin jo esikouluikäisellä oppilaalla vakiinnuttaa asemaansa pysyvänä kognitiivisena taustarakenteena ja ohjaa melodian hahmotta-

mista. Sen tueksi mielestäni pienenkin oppilaan kanssa kannattaa soittaa harmoniasäestystä, vaikkei sointujen välisiä suhteita vielä analysoidaisikaan. Kun luontevilla soinnuilla säestää oppilasta aivan alusta asti, alkavat ne vähitellen jäädä mieleen ja luoda pohjaa tuleville harmoniaopinnoille.

Seuraavassa esimerkissä on yhdessä erään oppilaani kanssa tehty kappale. Annoin oppilaan (hieman johdatellen) päättää, laitetaanko nuottiin C vai D. Kappaleessa on jätetty toiseksi viimeiseen tahtiin tyhjä kohta, johon oppilas voi itse keksiä, mitä karhu näkee. Innokas apusäveltäjäoppilaani pitää kovasti hiiristä, ja oli ilahtunut, kun hänen ehdottamansa eläin pääsi yhteisen laulumme sanoitukseen: ”Karhu hiiren nähdä saa.”

Karhu tuolla tallustaa

Kar - hu tuol - la tal - lus - taa, kar - hu n ä h - d ä saa.

C Am7 Dm7 G7 C Am7 D7 G7 C

Kuvio 1. Karhu tuolla tallustaa

Karhulaulussa on opettajalle looginen säestys, joka saa oppilaan yksinkertaisen melodian nousemaan aivan uudelle musiikilliselle tasolle. Tätä on ilo soittaa vielä seuraavakin vuonna joskus ihan huvikseen.

Säveltäminen on myös omiaan ruokkimaan muusikon luovuutta, sillä aihe voi olla mikä vain ja musiikki sitä kuvaavaa. Aluksi voidaan käyttää oppilaan tuntemia muutamaa valkoista kosketinta ja muodostaa niistä luonteva melodia opettajan säestyksellä. Vähitellen mukaan voi ottaa mustatkin koskettimet. Kun mustia ja valkoisia koskettimia käytetään samassa kappaleessa, saadaan uusia, jännittäviä sävyjä ja melodiakulkuja. Niistä voi

tehdä vaikkapa kromaattisen käärnelaulun, intialaisen markkinamatkan (käyttäen säveliä C, Db, E, F, G), salapoliisimusiikkia aiheesta ”G, C, Ab, C, A, C, Ab, C”, tai mitä tahansa opettajan ja oppilaan yhdessä ideoimaa musiikkia. Pääosassa säveltämisessä on tuottaa kiinnostavaa ja sekä oppilaan että opettajan taiteellista näkemystä tyydyttävää musiikkia. Tämän sivutuotteena oppilas oppii pikkuhiljaa väistämättä sävellyksissä käytettyjen nuottien nimet ja niitä vastaavien kosketinten sijainnit. Nuottien ja erilaisten merkien tietoinen opettelu jää säveltämisprosessissa hieman taustarooliin, minkä olen huomannut oppimisen kannalta hyväksi asiaksi. On oppilaan motivaation kannalta aivan eri asia, pitääkö hänen pöntätä nuottien paikat ja nimet sellaisenaan, vai oppiiko hän ne luovan tekemisen sivutuotteena. Ensin mainitulla pedagogisella lähestymistavalla oppilas opettelee nuotit niiden itsensä opettelu vuoksi. Jälkimmäisellä tavalla taas oppilas opettelee nuotit, jotta voisi käyttää niitä sävellyksessä ja saada niistä musiikin tekemisen iloa. Kun oppiminen naamioidaan tällä tavoin leikiksi tai piilotetaan muun tekemisen alle, innostus tekemiseen säilyy ja oppiminen tapahtuu kuin itsestään.

3.2.2 Sanat ja titointi

Musiikkiin liittyy erottamattomasti rytmi. Harjaantuneempaa kuulijaa saattaa huvittaa kun esimerkiksi kappale Hämä-hämä-häkki (trad.) soitetaan ilman rytmiä. Aloittelevalle oppilaalle rytmi ei kuitenkaan ole mikään itsestäänselvyys, vaan rytmikorvan harjaannuttamisen eteen on tehtävä pitkäjänteistä työtä. Muusikon alkutaipaleella, tai miksei myöhemminkin, hyvin istuvat sanoitukset kappaleisiin helpottavat rytmin ja melodian omaksumista. Sanojen avulla yksittäisistä nuoteista muodostuu selkeitä kokonaisuuksia, joita voi laulella myöhemmin vaikka kotona leikin lomassa. Seuraavassa esimerkkiotteessa kappaleesta Lightly Row (John Thompson’s Easiest Piano Course, Part Two. 1955) ongelmana ilman sanoilla laulamista olisi puolinuottien pitäminen pohjassa riittävän kauan. Rytmi kääntyy aloittelevan pikkupianistin käsissä helposti tasaiseksi niin, että kaikki äänet soitetaan samanpituisina. Kappale, josta alla oleva näyte on otettu, on tuttu suurimmalle osalle pikkupianisteja, ja siksi kiitollinen opeteltava. Sanoilla on mukava laulaa mukana, jolloin rytmikin asettuu kohdalleen kuin itsestään.

Kuvio 2. Näyte kappaleesta Lightly Row (suom. Kevätsää, Thompson, J. Part Two)

Toinen erityisesti rytmin käsittelyyn vaikuttava asia on tititointi. Se tarkoittaa kappaleen rytmin sanomista tietyillä tavuilla: "taa" on neljäsosanuotti, ja "ti" on tätä kestoltaan puolet lyhyempi kahdeksasosanuotti. Jo nuottien lukeminen yksinään on monelle alkeisoppi- laalle haastavaa, ja vielä haastavammaksi tehtävä muuttuu jos samalla pitää soittaa oi- keassa rytmissä. Tähän tarjoaa avun tititointi: huolellisella tititoinnilla ennen varsinaista kappaleen soittamista saadaan rytmistä selkeä kuva, ja tiedetään, mitkä nuotit ovat kes- toltaan pidempiä ja mitkä lyhyempiä. Tähän jo opittuun rytmikehykseen on sitten hel- pompi lisätä melodia. Seuraavassa esimerkkioitteessa neljäsosa- ja kahdeksasosanuotit sulautuvat aloittelijan soittamina helposti muistuttamaan kestoltaan toisiaan. Tititoinnin avulla rytmin hahmotus paranee kuitenkin huomattavasti.

Kuvio 3. Ote kappaleesta Turkey in the Straw (Am. trad., Thompson J. Part Two)

Yllä olevassa esimerkissä kappaleesta *Turkey in the Straw* (Thompson, J. Part Two) melodia siirtyy kädeltä toiselle. Tällöin tititoidaan koko melodia, oli se kummalla kädellä tahansa. Hauska harjoitus on myös tehdä niin, että oppilas tititoi oikean ja opettaja vasemman käden ja päinvastoin. Tititoinnista tulee vielä astetta mielenkiintoisempaa kun pianonkansi laitetaan kokonaan kiinni. Näinkin pienen asian muuttaminen parantaa oppilaan kiinnostusta yllättävän paljon, sillä tunteilanne tuntuu uudelta kun asioita ei käsitellä koskettimiston kautta. Samalla voidaan keskittyä tititointiin kokonaisvaltaisesti, sillä pianon koskettimet ovat poissa silmistä ja näin poissa mielestä. Joskus huomion kiinnittäminen on pienestä kiinni.

3.3 Uusien kappaleiden opettelu

Uusien kappaleiden opettelu on avain kehittymiseen. Viime kädessä kappaleet ovat ne, jotka oppilasta opettavat; opettaja vain valitsee ne, joista arvelee oppilaalle olevan eniten hyötyä. Joskus kappaleesta saatava hyöty voi olla innostuksen lisäämistä, kun kappale on erityisen hauska soittaa tai helppo mutta näyttävä. Joskus taas kappaleessa on jokin selkeä opittava asia kuten *staccato*, *legato*, nyanssit tai tietty säestyskuvio. Oli hyöty mikä tahansa, sen saavuttamisessa on aina omat haasteensa.

Kappaleen opettelussa ilmeisin ja kenties suurin haaste on oikeiden nuottien löytäminen. Kun nuottien luku on hankalaa, kannattaa sitä kehittää ottamalla varsinaisten läksykappaleiden ohelle hyvin helppoja pikkukappaleita. Nuottien luvusta voi tehdä hauskaa soittamalla pikkukappaleita ”palkintona” muiden kappaleiden välissä tai tunnin loppuksi. Eräs kollegani kysyi nelihenkiseltä ryhmältä pieniä pianisteja, mitä kivaa tunnin loppuksi tehtiin. Vastaus oli yksimielinen: ”prima vistataan!” *Prima vista* tarkoittaa kappaleen soittamista ilman, että sitä on kuullut tai soittanut ennen. Kun oppilaalle, jonka nuottienlukutaito ei vielä ole kehittynyt pitkälle, tarjotaan riittävän helppoja prima vista -tehtäviä, saa oppilas onnistumisen kokemuksia ja nuottienlukutaito kehittyy kuin huomaamatta.

Nuottienluvussa tähdätään visuaalisen hahmottamisen kehittymiseen. Toisin sanoen oppilaan on hyvä oppia lukemaan nuotteja niin, ettei aina tarvitse laskea, mikä mikin nuotti on, vaan nuotin voi myös etsiä suhteuttamalla sen edelliseen nuottiin. Alkeisoppilaiden kohdalla tämän harjoittelu on hyvä aloittaa vertailemalla kahta toisistaan eroavaa nuottipinoa, sointua toisistaan. Tämä auttaa oppilasta kiinnittämään jatkossakin huomiota nuottikuvan kokonaisuuteen, eikä ainoastaan yksittäisiin nuotteihin viivastolla. Lisäväriä

pianotuntiin saadaan merkitsemällä nuottikuvaan eri soinnut eri väreillä. Tästä on esimerkkinä seuraava ote kappaleesta Mehiläinen (Ritva-Tuuli Ahonen, Tytti Rouhe: Lukutunti pienelle pianistille, 2013).

Kuvio 4. Mehiläinen (Ahonen, Rouhe, Lukutunti pienelle pianistille, 2013)

Nuottien luvun kanssa painivan oppilaan kanssa palkitsevaa on opettaa haastavimmat kappaleet muilla keinoin kuin suoraan nuotista lukemalla. Yksi hyvä konsti on matkiminen; opettaja soittaa pienen pätkän toisella kädellä ja oppilas toistaa sen. Pikkuhiljaa yhdistetään pätkiä ja lopuksi soitetaan molemmilla käsillä. Osan nuottien nimistä voi kirjoittaa nuottiin, jolloin oppilaalla on kiinniottopaikkoja kotona harjoitellessa. Matkimisessa on nopean oppimisen lisäksi myös paljon muita etuja. Oppilas oppii kuuntelemaan tarkasti, ja opettajan tekemät nyanssinvaihtelut välittyvät oppilaan soittoon. Luonnollinen soittoasentokin löytyy helpommin, ja oikeat sormitukset opitaan saman tien. Kaiken muun hyvän lisäksi nämä taidot opitaan lähes huomaamatta!

Uuden kappaleen harjoittelussa on järkevä edetä jakamalla kappale pienempiin osiin. Aluksi katsotaan yhdessä tahtilaji ja harjoitellaan rytmi, selvitetään, mitä kappaleessa mahdollisesti esiintyvät musiikkisanat tarkoittavat, nimetään yhdessä ne nuotit, jotka vielä eivät ole tuttuja, ja lopulta lauletaan tai soitetaan melodia. Kun nämä palapelin palat yhdistetään, saadaan kappale jo tunnin aikana siihen vaiheeseen, että sitä on turvallista harjoitella kotona. Tällä tarkoitan sitä, että harjoiteltavaa materiaalia soitetaan tunnilla

oikein niin monta kertaa, että lapsi muistaa kotonakin asiat oikein, eikä aja virheitä lihasmuistiin tekemällä viikon aikana jatkuvasti samoja rytmi- tai sävelvirheitä.

4 Pelit ja leikit

Tunnin tärkein päämäärä on oppia musiikkia. Keinot tähän ovat vapaat. Opettajalla ja oppilaalla on täysin vapaat kädet ideoida yhdessä erilaisia leikkejä, tietovisoja, pelejä, kisoja tai päättelytehtäviä. Oppilaan halukkuudesta ja keskittymiskyvystä riippuen näitä voi olla pienempi tai suurempi osa tunnista, mutta jokaisen oppilaan tuntia ne väistämättä piristävät. Leikkien avulla oppilaalle voi miellyttävällä tavalla opettaa nuottien ja koskettimien nimiä. Muuten niiden opettelu saattaisi olla pitkäväteistä pakkopullaa. Kun oppimisesta tehdään leikki, huomio kiinnittyy pännttäämisen sijaan leikin sääntöjen noudattamiseen tai haluun voittaa leikkimielinen kisailu.

Leikki on sitä, mitä lapsi tekee muutenkin vapaa-ajallaan; luovaa ja hauskaa toimintaa, jossa opitaan vuorovaikutustaitoja, motoriikkaa ja verbaalista ilmaisua. Eräs 6-vuotias oppilaani oli kuulemma sanonut äidilleen, että ”Maleenan tunneilla on hauskaa kun me aina vaan leikitään”. Emme tietenkään aina ”vain leiki”, vaan jokaisessa leikissä ja harjoituksessa tähdätään jonkin musiikillisen asian oppimiseen. Soitamme myös kappaleita muutaman tahdin jaksoissa, ja jokaisen hyvin opetellun jakson jälkeen leikimme jonkin leikin tai teemme muuta hauskaa. Kyseinen oppilas on ilmeisesti huomaamattaan oppinut kahden oktaavialan nuotit, kaikkien kosketinten nimet ja muutaman soinnun lisäksi kymmeniä kappaleita nyansseineen. Tästä ilmenee hyvin se, miksi leikit ovat erittäin hyödyllinen ja käytännöllinen lisä soittotuntiin. Leikeillä voi jaksottaa tuntia, niitä voi käyttää palkintoina hyvin soitetuista kappaleista, niiden avulla voi tuulettaa aivoja ankaran keskittymisen jälkeen tai niitä voi leikkiä lopuksi jos jää ylimääräistä aikaa. Ne siis soveltuvat moniin tilanteisiin ja tarkoituksiin. Alla on joitakin hauskoja ja musiikillista oppimista tukevia leikkejä. Lisää variantteja tai kokonaan uusia leikkejä voi keksiä yhdessä oppilaan kanssa.

4.1 Nuottibingo

Yksi ehdottomista pianotunnin musiikkileikkisuosikeista on nuottibingo. Siinä oppilas ja opettaja kumpikin täyttävät 3x3-ruudukon satunnaiseen järjestykseen laitetuilla kosketinten nimillä. Seuraavaksi pudotetaan vuorotellen silmät kiinni sormi koskettimistolle, ja jos näin arvottu kosketin löytyy bingoruudukosta, se ruksataan yli. Voittaja on se, joka saa ensin kolmen suoran vaakaan, pystyyn tai vinottain. Koskettimen nimeämisvaiheessa on erityisen tärkeää antaa oppilaan itse kertoa, mikä kosketin on kyseessä. Näin

kosketinten nimet alkavat vähitellen automatisoitua. Mukaan voidaan oppilaan tietämyksestä riippuen ottaa joko vain valkoiset tai vaihtoehtoisesti kaikki koskettimet. Nuottibingo voi soveltaa muillekin instrumenteille.

Kovin pieni oppilas ei välttämättä vielä osaa kirjaimia. Leikin avulla niitä voidaan opetella sekä etsimään ruudukosta että kirjoittamaan itse toiseen ruudukkoon. Soittotunnilla opittujen asioiden ei ole pakko rajoittua vain musiikin oppimiseen, vaan ajan voi käyttää hyödyksi myös opettelemalla luku- ja kirjoitustaidon alkeita. Tämä käytetty aika ei ole heitetty hukkaan musiikinkaan kannalta, sillä kirjoitustaitoa kehittävät tehtävät tähtäävät oppilaan itsenäisen harjoittelun tukemiseen. Kun lapsi pystyy itse lukemaan läksyvihkonsa ohjeet, nuottien kirjoitetut nimet tai esitysmerkinnät nuotista, kynnyks mennä harjoittelemaan mitä todennäköisimmin alenee, kun aina ei tarvitse kysyä vanhemmilta neuvoa. Lukutaitoisen oppilaan kohdalla myös opettajan nuottiin tekemät merkinnät tulevat varmemmin toteutetuiksi kotiharjoittelussa.

Olen huomannut oppilaideni tykättyneen kovasti nuottibingoon. Leikissä on kuitenkin myös omat heikkoutensa. Siinä ei opita sävelten välisiä suhteita, vaan ainoastaan nimeämään yksittäisiä koskettimia. Bingo ei myöskään ole luova, vaan päinvastoin erittäin kurinalainen leikki. Se soveltuukin parhaiten aivan pienten lasten opetukseen. Hyvin toimivaksi muunnokseksi myös pienemmällä oppilailla on osoittautunut intervallibingo; valikoituneesta koskettimesta ylöspäin muodostetaan jokin tunnilla opittu uusi intervalli. Vanhemmille tai muuten edistyneemmille oppilaille sen sijaan hyvä muunnelma leikistä on sointubingo. Siinäkin pudotetaan silmät kiinni sormi koskettimistolle, mutta soitetaan sitten kyseisestä sävelestä ylöspäin duuri- tai mollisointu. Toinen mahdollinen muunnos on asteikkobingo, jossa sävelestä ylöspäin soitetaan duuri- tai molliasteikko. Näissä onkin jo enemmän opittavaa, mutta leikin varjolla asteikot ja soinnutkin ovat mukavia opetella.

C	G	A
H	D	F
C	D	E

H	C	D
F	G	A
H	A	E

Kuvio 5. Nuottibingoruudukot: pelaamaton (vas.) ja pelattu (oik.)

4.2 Myrkkysieni

Toinen erinomainen innostuksen ylläpitäjä, tunnin aloittava kertaus tai aivojen välituuletaja on myrkkysienipeli. Idea tähän tuli silloin kuusivuotiaalta pikkusiskoltani, joka oli leikkinyt vastaava peliä ystävänsä syntymäpäivillä - tosin karkeilla. Hän keksi valita pelin materiaaliksi alkuperäisen kymmenen karkin sijaan koskettimet oktaavin matkalta.

Pelissä lähdetään metsään retkelle poimimaan sienikoskettimia. Kaikki muut koskettimet saa kerätä koriin, mutta yksi sienistä on vaarallinen myrkkysieni. Pelin alussa toinen on valinnut yhden koskettimen oktaavin matkalta myrkkysieneksi sitä kuitenkaan toiselle paljastamatta. Toinen koettaa arvata, mikä kosketin on myrkkysieni, painamalla koskettimia satunnaisesti yksi kerrallaan sanoen samalla niiden nimen. Peli päättyy kun myrkkysieni on ”kerätty” eli arvattu.

Tämän pelin avulla oppilas oppii hyvin nopeasti kaikkien kosketinten nimet ilman erityistä pönttöä. Ennen peliä on hyvä kerrata kosketinten nimet alhaalta ylös ja ylhäältä alas niin, että sekä opettaja että oppilas sanovat tai laulavat ne yhteen ääneen. Myrkkysienen ansiosta kappaleissa vastaan tulevat nuotit löytyvät koskettimistolta pian alta aikayksikön.

Peliä voi varioida oppilaan mieltymysten mukaan; koskettimet voivat olla esimerkiksi lohikäärmeitä, joista kaikki ovat syvässä unessa paitsi yksi. Kun sitä tökkää, peli päättyy. Kysyn itse oppilailtani usein ideoita peleihin; lapset ovat uskomattoman idearikkaita!

4.3 15 sekuntia

15 sekuntia on nopeuspeli, joka sopii etenkin aktiiviselle ja jännityksenhaluiselle oppilaalle. Peliin tarvitaan materiaaliksi jokin tunnilla käsiteltävä kappale. Perusideana on se, että oppilas sanoo järjestyksessä kappaleessa esiintyvien nuottien nimiä. Opettaja laskee kunkin nuotin sanomiseen aikaa (oppilaan tasosta riippuen) 10-30 sekuntia. Oppilaan on sinä aikana ehdittävä sanoa nuotin nimi. Tästä eteenpäin peliä voidaan varioida vapaasti. Oppilaan niin halutessa voidaan laskea oikein saadut ”pisteet”. Jos kappaleessa on esimerkiksi 20 nuottia ja oppilas sanoo näistä ajan kuluessa 17 oikein, pisteiksi tulee 17/20. Saman kappaleen voi mennä uudestaankin läpi, jolloin pisteiksi saattaa lopulta tulla 20/20. Toinen tapa on se, että oppilas kerää kultakolikoita, ja jokainen oikein sanottu nuotti vastaa yhtä kultarahaa. Kun vastaan tulee nuotti, jota ei ehdi sanoa ajan

kuluessa, merirosvot vievät kultarahat ja pelin joutuu aloittamaan alusta. Itse tai oppilaan kanssa voi keksiä taustalle jonkin muun jännittävän tarinan! Peliä voi pelata myös niin, että oppilaan tulee soittaa nuotti sen sanomisen sijaan.

Leikin tarkoitus on yksinkertaisesti automatisoida nuottien nimet ja paikat koskettimistolla ja viivastolla. Luova tämä peli ei ole, mutta osan oppilaista mielestä hyvin hauska ja jännittävä. Pelissä voi oppia myös sävelten välisiä suhteita, sillä seuraavan nuotin voi aina etsiä laskemalla välimatkan edellisestä. Ongelmana pelissä on se, että nuotit soitetaan ja hahmotetaan yksi kerrallaan. Näin ollen pitkän linjan kuulo- tai näkökuvaa ei peräkkäisten äänten välille juuri muodostu. Tähän tarkoitukseen sopii paremmin seuraavaksi esitelty peli.

4.4 Aarrekartta

Kaikille soittimille suoraan soveltuva leikki on aarrekarttapeli. Siinä oppilaan soittaman kappaleen nuottikulku on aarrekartan reitti, ja jos sen selvittää oikein alusta loppuun, löytää aarteen, eli saa nuottiin esimerkiksi jonkin hienon tarran. Opettaja tai oppilas voivat halutessaan piirtää nuottiin vaikkapa merirosvoaiheisia kuvia, jotka saa sitten värittää kotona. Aarrekartan reittiä selvittäessään oppilaan pitää tarkoin miettiä seuraava ääni, jolloin ollaan mielikuvaharjoittelun alkeiden äärellä.

Usein oppilaan ongelmana on se, että hän kokeilee ja arvaa, mikä nuotti on kyseessä, jolloin nuottien paikat eivät hahmotu suoraan. Aarrekarttaleikin ansiosta oppilas oppii löytämään yhteyden kirjoitetun nuotin, soittavan sormen ja soitettavan koskettimen välillä. Näiden kolmen liittäminen yhteen on avain prima vistan oppimiseen. Kun oppilas soittaa kerta toisensa jälkeen jonkin nuotin heti oikeasta kohdasta koskettimistolta, alkaa aivoihin muodostua yhteys näiden kahden välillä. Oikean koskettimen löytäminen vähitellen automatisoituu ja siitä tulee kerta kerralta helpompaa.

Peliin voi hyvin ottaa mukaan nyanssit ja muut esityserkinnot. Kappaleita voi ja kannattaakin jaksottaa myös pienempiin, muutaman tahdin mittaisiin pätkiin, jolloin ne alkavat jäädä paremmin mieleen kuin yksi pitkä sävelketju.

Pelin ongelmana voi pitää mahdollista virheiden pelkäämisen voimistumista. Oppilaalle onkin tärkeä painottaa, että kyseessä on vain peli, ja kaikki tekevät joskus virheitä, eivätkä ne haittaa. Sen sijaan oppilaan tulisi parhaansa mukaan tarpeeksi rauhallisessa

tahdissa etsiä seuraava ääni ja kuunnella sävelten välisiä suhteita mentäessä edellisestä äänestä seuraavaan.

5 Mielikuvaharjoittelu ja musiikin tarina

Mielikuvaharjoittelu on olennainen ja yhä enemmän huomioonotettu osa niin vasta-alkajan kuin kehittyneemmänkin oppilaan opetuksessa. Mielikuvaharjoittelulla tarkoitetaan jonkin liikkeen tai soitettavan kohdan systemaattista toistoa mielessä ilman, että asiaa fyysisesti toteutetaan. Aivotutkimuksissa on todettu, että lähes samat aivoalueet aktivoituvat niin mentaaliharjoittelussa kuin fyysisessä harjoittelussakin (Sport Psychology: Does Mental Practice Really Work, 2014). Itse asiassa mielikuvaharjoittelulla ja fyysisellä harjoittelulla on alkuvaiheessa uutta kappaletta opeteltaessa täsmälleen yhtä suuri vaikutus. Ensimmäisten kahden viikon jälkeen fyysinen harjoittelu alkaa kuitenkin peitota mentaaliharjoittelun, sillä fyysisessä harjoittelussa tulee tueksi lihasmuisti.

Kun mielikuvaharjoittelua alkaa treenata jo nuorella iällä, siitä muodostuu luonteva osa harjoittelua. Tunnilla voidaan alusta asti opetella kappaleita ulkoa yhdessä opettajan kanssa. Kappaleiden ulkoa opettelussa tarvitaan mentaaliharjoittelutaitoja, sillä oppilaan on osattava kuvitella, mistä kappale soitetaan ja miltä sen pitäisi kuulostaa. Ulkoa opettelussa on hyötynä se, että pääsee irti nuottikuvan katsomisesta, ja voi suunnata täyden huomionsa musiikin varsinaiseen toteuttamiseen ja kuunteluun.

Mielikuvaharjoittelulla on merkittävä etu fyysiseen harjoitteluun nähden: se ei rasita lihaksistoa eikä näin ollen aiheuta rasitusvammoja. Rasitusvammat ovat ammattimuusikoiden vitsaus, josta itsekin, lukuisten kollegojeni ohella, olen joutunut liiallisen fyysisen harjoittelun takia kärsimään. Kun fyysinen harjoittelu pakon edessä vähenee, korostuu mielikuvaharjoittelun merkitys. Mielikuvaharjoittelua tulisikin harjoittaa aivan ensimmäisistä tunteista lähtien. Alkeistehtävänä pienelle oppilaalle voi esimerkiksi antaa tehtäväksi miettiä mielessään, mitkä koskettimet jotkin kolme peräkkäistä ääntä hänen läksykappaleessaan ovat, ja sen jälkeen soittaa ne. Seuraava askel olisi pyytää oppilasta kuvittelemaan äänet tietyssä nyanssissa tai tunnetilassa soitettuna (esimerkiksi iloisesti, pirteästi, väsyneesti). Tällä tavoin soiton mielikuvaharjoitteluun alkaa vähitellen yhdistyä tulkinnan tietoinen pohtiminen.

5.1 Mielikuvat

Mielikuvat ovat musiikin ydin, joilla kappaleeseen saa luonnetta ja elävyyttä. Mielikuvia musiikillisesti ilmaisemalla kukin tulkitsija saa kappaleesta omansa näköisen. Kun oppi-

laan kanssa keskustelea musiikin herättämistä tunteista, saavat sekä opettaja että oppilas uusia näkökulmia tuttuunkin kappaleeseen. Oppilas on vahvasti läsnä musiikissa ja tunnissa kun hän saa itse pohtia, miltä musiikki oikein kuulostaa, sen sijaan että opettaja sanoisi esitystavan suoraan joka kerta (esimerkiksi: ”tuleeko sinulle tästä kohdasta vaikka jokin eläin mieleen” vai ”tee tähän crescendo”).

Niin nuoremman kuin vanhemmankin oppilaan kanssa voi keksiä musiikkiin tarinan. Esimerkiksi L. v. Beethovenin teoksessa Für Elise rondon II episodissa eräs oppilas ehdotti, että teoksen kohta kuvailisi suurta kalaa joka jahtaa pienempää kalaa aina välillä kaislikkoon kadoten. (Teoksessa on tässä kohdassa uhkaava tunnelma, jossa vasen käsi pitää yllä rytmiä toistuvalla bassoäänellä ja oikea käsi soittaa vääjäämättömästi eteneviä sointuja.) Lopulta suuren takaa-ajon päätteeksi pikkukala pääsee pakoon oikean käden murtosointujuoksutuksella. Mielikuva toi oppilaan soittoon moninkertaisesti lisää luonnetta ja tulkintaa, ja kuten tästä esimerkistä huomataan, on mielikuvien keksimisessä todellakin vain mielikuvitus rajana.

Pienimmistä kappaleista lähtien mielikuvat tuovat soittoon lisää iloa ja tulkintaa. Esimerkiksi alla näkyvässä nuottiesimerkissä Viulu ja sello (Michael Aaron: Pianoaapinen, 1947) voidaan kuvitella kaksi eri soittajaa, joista toinen soittaa ylemmän rivin hilpeästi viululla ja toinen alarivin surumielisesti suurella sellolla. Jollei oppilas tiedä, millaisia viulu ja sello ovat, voi opettaja näyttää pätkän kummankin instrumentin soittamista vaikkapa YouTubesta. Näin kappaleisiin alkaa pikkuhiljaa muodostua tulkintaa ja erilaisia karaktereja, värisävyjä ja ominaispiirteitä.

Lyö käsiä yhteen joka nuotilla ja laske ääneen.

Viulu ja sello

Kuvio 6. Viulu ja sello (Aaron, M. Pianoaapinen, 1947)

Videoiden katsominen tunnilla on aina jännittävä ja tervetullut keskeytys, kuten ala-asteen koulutunneilta voi itse kukin muistaa. Eräs kollegani kertoi, että oli saanut pianooppilaansa soittoon merkittävästi enemmän laulavuutta kun oli näyttänyt tälle videotallenteita Mozartin ooppera-arioista. Niin pienten kuin isojenkin oppilaiden kanssa kannattaa rohkeasti kokeilla esimerkkejä yli instrumenttirajojen, sillä niistä voi olla yllättävän suuri hyöty.

6 Improvisaatio ja luovuuden kukkiminen

Mikäpä olisi parempi tapa tutustua pianon koskettimistoon ja valtavaan nyanssien ja kavalkadiin kuin improvisaatio? Improvisaatiolla tarkoitetaan sillä hetkellä tapahtuvaa, ennalta suunnittelematonta soittoa tai laulua, jossa ei ole kirjoitettua nuottia. Kaikki äänet ovat siis yhtä oikeita. Improvisaatio voi olla täysin vapaata, jolloin tunnelmia, teemoja tai soittotekniikoita ei ole ennalta määriteltä. Usein näin ei kuitenkaan ole, vaan jokin teema tai tunnelma määrittää improvisaation suunnan. Improvisoiija voi siis päättää soittavansa kuvaillen esimerkiksi rauhallista tähtitaivasta, hurjaa hevoskilpailua, ranskalaista puutarhaa, koneen koneistoa tai mitä tahansa mieleen juolahtaa. Alkeisoppilaiden kanssa juuri tämä lienee hedelmällisin improvisaation laji, sillä silloin oppilas oppii alusta lähtien kuuntelemaan nyansseja ja tunnelmia, vaikkei hänellä muihin improvisaatiotyyleihin tarvittavaa teoriapohjaa vielä olekaan. Vapaasta improvisaatiosta seuraavaksi haastavampi vaihtoehto on soittaa jollakin tietyllä tekniikalla, esimerkiksi vain kolmisointuja eri sävel-lajeista, staccatoja, legatoa tai asteikkoja. Hyvä tapa on myös ottaa jonkin tietyn asteikon sävelet improvisaatiossa sallituiksi ääniksi ja soittaa niillä vapaata improvisaatiota. Esimerkiksi voidaan tutustua G-duuriin soittamalla improvisaatio, jossa käytetään säveliä G, A, H, C, D, E ja FIS.

Ihka ensimmäisestä pianotunnista lähtien oppilas alkaa muodostaa omaa käsitystään pianosta instrumenttina, ja improvisoinnilla soittimen tuhannet mahdollisuudet alkavat valottua pikku pianistille. Jos tunneilla keskitytään ainoastaan opettelemaan nuotteja, jää musiikillinen ilmaisu helposti pienempään rooliin; alkeispianistin repertuaariin kun eivät suuret soinnut, nyanssien vaihtelut ja paljon mielikuvia tuottava musiikki yleensä kuulu. Nämä kaikki on mahdollista toteuttaa improvisaation kautta, mikä varmasti ruokkii orastavaa innostusta tuottaa musiikkia.

Olen työssäni huomannut, että varsinkin vanhempia oppilaita saattaa vaivata lievä arkuus tuottaa pianosta suuri ääni tai kehittää jotakin aivan omaa. Aivan pienen oppilaan kanssa lähtökohdat ovat siitä kiitolliset, ettei oppilas ole ehtinyt ehdollistua soittamaan aina nuotista, vaan uskaltaa usein yllättävänkin rohkeasti kokeilla luovia äänentuottomenetelmiä. Tämän luontevuuden ja estottoman lähestymistavan säilyttämiseen improvisaatio on oiva työkalu. Siinä ei tarvitse miettiä lainkaan ”oikeita” ääniä tai esityserkin-tää; kaikki ovat aivan yhtä oikeita, toisin kuin nuoteissa, joissa soittaminen on hyvin kurinalaista. Lasten kanssa on hyvä lähteä liikkeelle aivan vapaasta, tunnelmia luovasta improvisaatiosta. Tällä tarkoitan esimerkiksi eläinten äänten imitoimista, auringonpaiseen kuulostelua, sadepisaroiden tiputtelua ja muiden tuttujen, arkipäiväisten äänten

tuottamista pianon avulla. Tähän palaan pian *Taikametsässä*-improvisaation kohdalla. Vapaassa improvisaatiossa pedagoginen pääpaino on saada lapsi erottamaan korkeat ja matalat äänet sekä havainnoimaan lyhyet ja pitkät äänet sekä erilaisia äänenvoimakkuuksia. Pian mukaan voi ottaa jonkin esitysmerkinnän. Oppilaalle voi esimerkiksi antaa ohjeeksi soittaa vain lyhyitä nuotteja, vain voimakkaita nuotteja tai aina kaksi vierekkäistä kosketinta sitoen. Näin mukaan astuvat vähitellen erilaiset soittotekniikat, ja kun ne lopulta tulevat eteen kappaleissa, on osa pohjatyöstä jo tehty.

Kun oppilas tulee tunnille ensimmäistä kertaa, häntä jännittää taatusti. Jännitys voi tarkoittaa kutkuttavaa innostusta tai myös suoranaista arkuutta uutta asiaa kohtaan. Jotta jälkimmäinen saataisiin vähenemään ja sen tilalle tulemaan musiikin tekemisen ilo, otetaan avuksi improvisaatio. Opettajan rooli improvisaatiossa on merkittävä; hänen luomansa pohjan päälle ujonkin oppilaan on helppo tulla mukaan soittamaan.

Ensimmäisellä tunnilla heti kun oppilas ja opettaja ovat tutustuneet toisiinsa, voi pianoon tutustuminen alkaa. Ensiksi voidaan tarkkailla, minkälaisia koskettimia pianossa on, ja millainen ääni korkealta ja minkälainen matalalta tulee. Oppilaalle ei ole lainkaan itsestään selvää, mikä on korkea ja mikä matala; koskettimet kun ovat kaikki vaakatasossa. Tässä apuna voivat olla mielikuvat korkealta laulavista linnuista (kimeämpi ja kirkkaampi ääni) ja matalalta mörisevä karhu. Matalien ja korkeiden äänten kautta tunti etenee sulavasti ensimmäiseen varsinaiseen soittotehtävään; improvisaatioon. Siinä voi keksiä kokonaan oman tarinan oppilaan kanssa, ja vaikka kokeilla ensin, millaisia ääniä esimerkiksi linnusta, auringonpaisteesta, ukkosista tai karhusta voisi lähteä.

6.1 Taikametsässä

Idea improvisaation käyttöön soitonopetuksessa syntyi kohdallani jo ihka ensimmäisellä pitämälläni yksityistunnilla juuri opinnot aloittaneena pedagogikokelaana. Minulla ei ollut lainkaan aiempaa opetuskokemusta ja suurin piirtein yhtä vähän ennakko-odotuksia siitä, millaisiksi pitämäni soittotunnit lopulta tulisivat muodostumaan. Olin toki suunnitellut tunnille tehtävää; opettelisimme C-nuotin, etsisimme ne koskettimistolta, piirtäisimme niitä yhdessä vihkoon. Tutustuisimme myös instrumenttiin, kurkistaisimme sen sisään ja kokeilisimme pedaalien toimintaa. Lopulta tunnin sisältö muodostui pitkälti improvisaation ympärille. Ideoimme improvisaation yhdessä oppilaan kanssa sitä mukaa kun sitä soitimme. Improvisaationi syntyvät muutenkin hetkessä; ne toteutetaan sen hetkisen

mielentilan ja omien ja oppilaan ideoiden pohjalta. Seuraavassa esimerkissä havainnollistan, mitä improvisaatiossa konkreettisesti tapahtuu. Itseideoimassani musiikkitarinassa lähdetään seikkailulle taikametsään.

TARINA TAIKAMETSÄSTÄ

Opettaja ja oppilas lähtevät yhdessä kulkemaan kohti taikametsää. Opettaja soittaa keski- tai alarekisteristä lempeää sointumaailmaa (tonaalista tai atonaalista), ja oppilas soittaa ylempää askelten ääniä. Saavutaan metsän laidan. Siellä on isoja puita, joiden välistä kuljetaan. Syvemmällä metsässä on pimeää (tummia sointuja), mutta kauempaa alkaa näkyä jotakin merkillistä. Siellä on puu täynnä timantteja! (Oppilas soittaa korkealta kimaltavia ääniä; voidaan kokeilla myös tremoloa tai trillejä.) Viereisessä puussa laulaa satakieli. (Glissandoa tai huilumaisia ääniä.) Kuljetaan syvemmälle metsään. Taivas synkkenee ja tummat pilvet peittävät taivaan. Alkaa ukkostaa. Salammat viuhuvat ja ukkonen paukkuu! (Hurjia sointuja eri puolilta pianoa.) Sadepisarat vihmovat kasvoja ja tuuli ulvoo. Sitten ukkonen laantuu, ja muutama viimeinen sadepisara putoilee puista. (Staccatomaisia ääniä.) Tullaan metsän laidan, jossa virtaa taikajoki (esim. glissandoa). Aurinko alkaa paistaa, ja seikkailu päätetään kauniiseen sointuun.

7 Pohdintaa loppuksi

Tämän opinnäytetyön tekeminen tuli minulle pedagogisen kehitykseni kannalta hyvään kohtaan. Olen opettanut yksityisoppilaita jo viidettä vuotta ja käynyt säännöllisen epä-säännöllisesti sijaisena esimerkiksi Porvoonseudun musiikkiopistossa. Työssäni on usein tullut vastaan oppilaita, joiden kanssa vireystasoni ei ole kohdannut, tai on tuntunut haastavalta pitää oppilaan mielenkiinto yllä koko tunnin ajan. Vastaavasti välillä on tunnut, että haluaisin piristää hyvin rauhallisia oppilaita erilaisilla innostavilla leikeillä. Opinnäytetyön kirjoittaminen on saanut minut pohtimaan syvällisemmin käsitystäni opettajuudesta, opetusmenetelmistä ja erilaisten oppilaiden kohtaamisesta.

Erityisen hyödylliseksi koin oppilaiden temperamenttipiirteitä käsittelevän kirjallisuuden tutkimisen. Temperamentilla on yllättävän suuri vaikutus tunnin kulkuun, ja oikein käsiteltynä aiemmin haastaviksi mieltämäni piirteet ovatkin suuri voimavara. Esimerkkinä tästä voisin mainita korkean aktiivisuustason, jonka vuoksi oppilaan on hankala istua yhtäjaksoisesti kauan paikoillaan. Tässä piilee kuitenkin mahdollisuus: aktiivisella oppilaalla on paljon kanavoimatonta energiaa, ja jaksottamalla oppiminen riittävän lyhyiksi pätkiksi saadaan energia kohdistumaan kuhunkin opittavaan asiaan kerrallaan. Tunnilla saadaan näin ollen paljon aikaa.

Työssäni pohdin improvisaation, pelien ja leikkien merkitystä oppilaan keskittymiskyvyn ylläpidossa sekä näiden mahdollisuuksia osana opetusta. Olen edelleen luovien pedagogisten menetelmien innokas puolestapuhuja, sillä huomasin niiden käytöstä saatavan selviä hyötyjä tunti-ilanteessa. Oppilas ei ehdi pitkästyä nuotin katsomiseen, kun välissä saa tehdä jotain aivan muuta. Useissa peleissä oppilas ja opettaja ovat hetken samalla viivalla kisailmassa, mikä on tervetullutta vaihtelua perinteiseen kisälli-oppipoika-asetelmaan. Improvisaatiolla saadaan vastaavia hyötyjä, sillä siinä musiikillisia keinoja käyttäen rakennetaan yhdessä jotakin aivan uutta ja innostavaa, ja kummankin ideat pääsevät tasavertaisesti kehittämään teosta. Improvisaatiohetket ovat kuin pieniä välitunteja koulussa; niillä luovuus pääsee valloilleen ja samalla motoriset ja ilmaisulliset taidot kehittyvät.

Työni ansiosta osaan nyt toivottavasti entistä paremmin kohdata erilaiset oppilaat ja jaksottaa tunnit niin, että sekä oppilas että minä viihdymme niillä ja saamme pianonsoitosta mahdollisimman paljon iloa irti. Toivon, että työstäni on hyötyä myös muille samojen asioiden parissa painiville pedagogeille.

Lähteet

- 1 Aaron, M. 1947. Pianoaapinen.
- 2 Ahonen, K. 2004. Johdatus musiikin oppimiseen. Finnlectura, Helsinki.
- 3 Keltinkangas-Järvinen, P. 2006. Temperamentti ja koulumenestys. WSOY.
- 4 Sport Psychology: Does Mental Practice Really Work, 2014
(<https://www.youtube.com/watch?v=wW4zTGF1RDY>, 19.4.2015)
- 5 Thompson, J. Easiest Piano Course, Part Two. 1955. The Willis Music Co.
- 6 Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Tammi.